Projekt: *Mám rozsudek a co dál?*

# Potřeby osob odsouzených k výkonu trestu odnětí svobody v období před nástupem do VTOS

Spolufinancováno Evropskou unií

**Potřeby** jednotlivých odsouzených k VTOS se liší v závislosti na jejich **životní situaci** před spácháním trestného činu. Byly identifikovány na základě fokusních skupin s odborníky, na základě strukturovaných rozhovorů s metodicky vybranými zástupci CS odsouzených k VTOS a poznatků z peer skupin vedených ve věznici.

**Metodický postup**

Jako první byla provedena rešerše stávajících poznatků, existujících webů, projektů a odborných prací věnovaných tématu nástupu do VTOS v ČR a zahraničí.

Na jejím základě byla zahájena spolupráce se skupinou odborníků reprezentujících různé organizace (státní, nevládní i soukromé), kteří v průběhu fokusních skupin diskutovali pravděpodobné potřeby CS (prvně) odsouzených k VTOS prizmatem své profese a zkušeností z praxe jejich organizací.

Návazně na tato zjištění od odborníků byl vytvořen scénář strukturovaného rozhovoru a parametry výběru respondentů z CS pro individuální rozhovory. Účastnili se jich jak lidé odsouzení, kteří ještě do VTOS nenastoupili, tzn. aktuálně prožívající období zájmu projektu, tak lidé krátce po nástupu do výkonu trestu, kteří mohli poskytnout okamžitou reflexi, co by udělali v období před nástupem do VTOS jinak, kdyby věděli, co přesně se s nimi nástupem do věznice stane.

Tématu potřeb před nástupem do VTOS se také věnovala setkání peer-skupiny odsouzených, které byly organizovány ve věznici.

Poznatky ze všech čtyř zdrojů projektový tým roztřídil a analyzoval ve vztahu k časové ose představující období v životě odsouzeného k VTOS. Jako jednoznačně prokázané se ukázaly potřeby v oblasti emocionální podpory a informovanosti (prvně)odsouzených k VTOS, které lze je rozdělit na:

- **Potřeby v kontextu osobního a rodinného života**
  - **Potřeba pečující pomoci — být vyslechnut a sdílet svoje obavy**
  - **Potřeba být kontaktován**
  - **Potřeba zklidnit se zorientováním se v nové životní situaci**
  - **Potřeba systematicky vyhodnotit, co všechno zařídit před nástupem do vězení**
  - **Potřeba předat rodině jasné a pravdivé praktické informace**

- **Potřeby v kontextu průběhu VTOS**
  - **Potřeba získat pravdivou představu o běžném životě v české věznici**
  - **Potřeba znát přesný průběh dne nástupu do vězení**

- **Potřeba dozvědět se detaily o procesu VTOS a zaměstnancích věznic**
- **Potřeba přehledných a komplexních informací o věcech a financích, které si vzít s sebou do vězení**
- **Potřeba mít přehled o rozdílech mezi jednotlivými věznicemi**

- **Potřeby v kontextu státního systému:**
  - **Potřeba férového přístupu systému vůči jednotlivci**
  - **Potřeba důvěřovat systému — během celého procesu trestního řízení**
  - **Potřeba důvěryhodného advokáta**
  - **Potřeba obdržet dokumenty a porozumět rozsudku či souběhu trestů**

**Výchozí situace:**

Osoby, které prochází trestním řízením a následně jsou odsouzeni k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, jsou vystaveny výrazné psychické zátěži. Tato situace pro ně přináší silnou vnitřní nejistotu, výraznou emoční zátěž, která do jisté míry paralyzuje jejich schopnost důvěry v okolí, objektivního náhledu a schopnost řešit svoji situaci. Z odborného hlediska jde často o hlubší krizi, na kterou člověk reaguje dle svých vnitřních psychických dispozic (např. šok, popření, hněv, deprese, snaha o vytěsnění).

To v kontextu přináší problém i pro pomáhající organizace s jejich včasným kontaktováním a nabídkou případné pomoci, která by jim pomohla k stabilizaci a odpovídající přípravě na VTOS. Dle současného monitoringu aktuálního stavu, jde ze strany pomáhajících organizací spíše o pomoc nahodilou a nesystémovou. Většině aktérů chybí informační a metodická vybavenost pro to, aby tuto cílovou skupinu uměli zachytit a nabídnout komplexní a odpovídající servis, na základě jejich skutečných potřeb

# Obsah

Potřeby osob odsouzených k výkonu trestu odnětí svobody v období před nástupem do VTOS ..... 1

1. Potřeby v kontextu osobního a rodinného života ..... 4

1.1. Potřeba systematicky vyhodnotit, co všechno zařídit před nástupem do vězení — řešení dluhů a exekucí ..... 4

1.2. Potřeba systematicky vyhodnotit, co všechno zařídit před nástupem do vězení — závislostní chování a zdraví ..... 5

1.3. Potřeba systematicky vyhodnotit, co všechno zařídit před nástupem do vězení – praktické záležitosti ..... 6

1.4. Potřeba pečující pomoci – být vyslechnut a sdílet svoje obavy ..... 7

1.5. Potřeba zklidnit se zorientováním se v nové životní situaci ..... 7

1.6. Potřeba být kontaktován ..... 8

1.7. Potřeba předat rodině jasné a pravdivé praktické informace ..... 9

2. Potřeby v kontextu průběhu VTOS ..... 9

2.1. Potřeba znát přesný průběh dne nástupu do vězení ..... 9

2.2. Potřeba dozvědět se detaily o procesu VTOS a zaměstnancích věznic ..... 10

2.3. Potřeba přehledných a komplexních informací o věcech a financích, které si vzít s sebou do vězení ..... 11

2.4. Potřeba mít přehled o rozdílech mezi jednotlivými věznicemi ..... 11

2.5. Potřeba získat pravdivou představu o běžném životě v české věznici ..... 12

3. Potřeby v kontextu státního systému ..... 13

3.1. Potřeba obdržet dokumenty a porozumět rozsudku či souběhu trestů ..... 13

3.2. Potřeba férového přístupu systému vůči jednotlivci ..... 13

3.3. Potřeba důvěřovat systému – během celého procesu trestního řízení ..... 14

3.4. Potřeba důvěryhodného advokáta ..... 14

# Obsah

Potřeby osob odsouzených k výkonu trestu odnětí svobody v období před nástupem do VTOS ..... 1

1. Potřeby v kontextu osobního a rodinného života ..... 6

1.1. Potřeba systematicky vyhodnotit, co všechno zařídit před nástupem do vězení — řešení dluhů a exekucí ..... 6

1.1.1. Specifika potřeby ..... 6
1.1.2. Aktuální stav ..... 6
1.1.3. Návrh ideálního stavu ..... 6

1.2. Potřeba systematicky vyhodnotit, co všechno zařídit před nástupem do vězení — závislostní chování a zdraví ..... 7

1.2.1. Specifika potřeby ..... 7
1.2.2. Aktuální stav ..... 7
1.2.3. Návrh ideálního stavu ..... 7

1.3. Potřeba systematicky vyhodnotit, co všechno zařídit před nástupem do vězení – praktické záležitosti ..... 8

1.3.1. Specifika potřeby ..... 8
1.3.2. Aktuální stav ..... 8
1.3.3. Návrh ideálního stavu ..... 8

1.4. Potřeba pečující pomoci – být vyslechnut a sdílet svoje obavy ..... 9

1.4.1. Specifika potřeby ..... 9
1.4.2. Aktuální stav ..... 9
1.4.3. Návrh ideálního stavu ..... 9

1.5. Potřeba zklidnit se zorientováním se v nové životní situaci ..... 9

1.5.1. Specifika potřeby ..... 9
1.5.2. Aktuální stav ..... 10
1.5.3. Návrh ideálního stavu ..... 10

1.6. Potřeba být kontaktován ..... 10

1.6.1. Specifika potřeby ..... 10
1.6.2. Aktuální stav ..... 10
1.6.3. Návrh ideálního stavu ..... 11

1.7. Potřeba předat rodině jasné a pravdivé praktické informace ..... 11

1.7.1. Specifika potřeby ..... 11
1.7.2. Aktuální stav ..... 11
1.7.3. Návrh ideálního stavu ..... 11

2. Potřeby v kontextu průběhu VTOS ..... 11

2.1. Potřeba znát přesný průběh dne nástupu do vězení ..... 11

2.1.1. Specifika potřeby ..... 11
2.1.2. Aktuální stav ..... 12
2.1.3. Návrh ideálního stavu ..... 12

2.2. Potřeba dozvědět se detaily o procesu VTOS a zaměstnancích věznic ..... 12

2.2.1. Specifika potřeby ..... 12
2.2.2. Aktuální stav ..... 12
2.2.3. Návrh ideálního stavu ..... 12
2.3. Potřeba přehledných a komplexních informací o věcech a financích, které si vzít s sebou do vězení ..... 13
2.3.1. Specifika potřeby ..... 13
2.3.2. Aktuální stav ..... 13
2.3.3. Návrh ideálního stavu ..... 13
2.4. Potřeba mít přehled o rozdílech mezi jednotlivými věznicemi ..... 13
2.4.1. Specifika potřeby ..... 13
2.4.2. Aktuální stav ..... 13
2.4.3. Návrh ideálního stavu ..... 14
2.5. Potřeba získat pravdivou představu o běžném životě v české věznici ..... 14
2.5.1. Specifika potřeby ..... 14
2.5.2. Aktuální stav ..... 14
2.5.3. Návrh ideálního stavu ..... 14
3. Potřeby v kontextu státního systému ..... 15
3.1. Potřeba obdržet dokumenty a porozumět rozsudku či souběhu trestů ..... 15
3.1.1. Specifika potřeby ..... 15
3.1.2. Aktuální stav ..... 15
3.1.3. Návrh ideálního stavu ..... 15
3.2. Potřeba férového přístupu systému vůči jednotlivci ..... 15
3.2.1. Specifika potřeby ..... 15
3.2.2. Aktuální stav ..... 16
3.2.3. Návrh ideálního stavu ..... 16
3.3. Potřeba důvěřovat systému – během celého procesu trestního řízení ..... 16
3.3.1. Specifika potřeby ..... 16
3.3.2. Aktuální stav ..... 16
3.3.3. Návrh ideálního stavu ..... 16
3.4. Potřeba důvěryhodného advokáta ..... 16
3.4.1. Specifika potřeby ..... 16
3.4.2. Aktuální stav ..... 16
3.4.3. Návrh ideálního stavu ..... 17

# 1. Potřeby v kontextu osobního a rodinného života

## 1.1. Potřeba systematicky vyhodnotit, co všechno zařídit před nástupem do vězení — řešení dluhů a exekucí

### 1.1.1. Specifika potřeby

V Česku se skupina odsouzených a zadlužených do určité míry protíná. Odsouzení se tudíž potýkají mimo nutného nástupu do VTOS i s náležitostmi spojenými s dluhy, popřípadě exekucemi. Pokud před nástupem do VTOS nedojde k řešení dluhů odsouzeného, zadlužení v době výkonu trestu narůstá a po vystoupení z vězení může být pro odsouzeného i jeho okolí likvidační, případně může zvýšit pravděpodobnost recidivy. S tím souvisí i možnost vzniku nových dluhů přímo v době výkonu trestu. Obě situace je potřeba řešit zavčasu — tedy před nástupem do VTOS.

### 1.1.2. Aktuální stav

V současnosti se oddlužením veřejnosti zabývá stále větší množství subjektů. V rámci neziskového sektoru jsou to Občanské poradny zaměřené na dluhovou problematiku Zde má cílová skupina možnost svou situaci konzultovat bezplatně a nechat si poradit a nechat se vést v procesu oddlužení. Oddlužení je možné řešit i v rámci samotného výkonu trestu se sociálním pracovníkem působícím ve věznici. Přestože odsouzení v současnosti mají možnost komplexního bezplatného individuálního poradenství (a to jak na svobodě, tak i ve výkonu trestu) u řady neziskových organizací, z různých důvodů tyto služby v plné míře nevyužívají.

Jedním z důvodů patrně ovšem není nízká informovanost cílové skupiny, ovšem její nedostatečné zachycení v sociálních službách. Služby sociální prevence samy aktivně nabízejí klientům možnost zprostředkování pomoci aktérů, které těmto klientům odborné služby poskytnou. Pokud klient chce, na internetu informace o těchto službách lehce najde. Informací je dle šetření projektu dostatek a aktivně nabízených. Zdá se, že problém tím pádem tkví v nezájmu cílové skupiny tyto služby kontaktovat a procesy oddlužení procházet. Dle výzkumu projektu se podařilo odhalit, že na vině je zde především apatie a beznaděj, do které se cílová skupina v této etapě života dostává, což působí jako značná bariéra.

### 1.1.3. Návrh ideálního stavu

Dle šetření projektu by bylo ideální najít způsob, jak zachytit nezachycené klienty před nástupem do výkonu trestu. Zachycené klienty by bylo následně klíčové patřičně motivovat, psychicky podpořit a v nastalé životní situaci stabilizovat.

## 1.2. Potřeba systematicky vyhodnotit, co všechno zařídit před nástupem do vězení — závislostní chování a zdraví

### 1.2.1. Specifika potřeby

Většina odsouzených není v období po vynesení rozsudku schopna systematického sebehodnocení své situace a vykonání praktických navazujících kroků vůči nejrůznějším úřadům, poskytovatelům služeb či správě osobního majetku. Jejich již před rozsudkem problematická situace se nástupem do VTOS ještě zhoršuje.

### 1.2.2. Aktuální stav

Řešení vlastního zdravotního stavu a závislostního chování je zejména pro odsouzené trpící nějakou formou závislosti nebo chronickým zdravotním problémem, zdrojem mnoha nejistot. Dle zjištění tohoto projektu jsou klíčoví zdravotní a adiktologičtí aktéři schopni řešit otázky řešení závislostního chování i zdravotního stavu s odsouzenými. Tito aktéři jsou dle šetření projektu momentálně způsobilí cílové skupině poskytnout komplexní pomoc a poradenství.

Dle šetření projektu je ovšem zásadní rozdíl mezi dlouhodobě závislými odsouzenými (kteří jsou často už dávno klienty adiktologických služeb, které je na nástup do výkonu trestu dále připravují) a odsouzenými, kteří potřebují řešit jiné zdravotní problémy a nejsou zachyceni adiktologickými službami, které by s nimi v tomto případě mohly dále pracovat.

Zdá se ovšem, že jednou z hlavních bariér je v současnosti i nevědomost odsouzených o nutnosti řešit své zdravotní problémy ještě před nástupem. Cílová skupina sice před nástupem potřebuje řešit své závislostní chování a svůj zdravotní stav, zdá se ale, že klientům samotným nedochází nutnost tyto problémy řešit ještě před nástupem do výkonu trestu.

### 1.2.3. Návrh ideálního stavu

Ideální stav by v tomto případě nastal, pokud by došlo k informačnímu propojení mezi skupinou odsouzených, kteří nejsou zachyceni v síti služeb a aktérů, kteří jim jsou již nyní schopni poskytnout komplexní péči v rámci řešení otázek zdraví a závislostního chování (např. formou individuálního poradenství). Zdravotní a adiktologičtí poskytovatelé služeb by byli informováni o nutnosti s odsouzenými otázky spojené se svým zdravotním stavem a závislostním chováním řešit ještě před nástupem. Dříve nezachycení odsouzení by poté mohli nabízených služeb plně využívat, čímž by se snížil dopad nenaplnění těchto potřeb.

K propojení by mohlo dojít různými formami – např. informovanost služeb, na které se odsouzení obrací či samostatné nabízení služeb zdravotních a adiktologických aktérů cílové skupině. Ideální by tudíž bylo dosáhnout stavu vzájemné informovanosti. Důvody, proč zatím k cílová skupina služby těchto aktérů nevyužívá, by ovšem bylo vhodné blíže prozkoumat.

## 1.3. Potřeba systematicky vyhodnotit, co všechno zařídit před nástupem do vězení – praktické záležitosti

### 1.3.1. Specifika potřeby

Dle šetření projektu není vlivem množství velká část odsouzených schopna před nástupem do výkonu trestu systematicky vyhodnotit, jaké oblasti života ve své situaci vyřídit a jak. V rámci této potřeby se bavíme především o oblastech života týkajících se rodiny (rodinných vztahů, péče o rodinu a o děti, atd.) a zaměstnání (administrativa, komunikace se zaměstnavateli/zaměstnanci, atd.). V návaznosti na neschopnost tyto záležitosti zhodnotit a vyřešit dochází k prohloubení problematických jevů v životě odsouzeného i jeho okolí. Konkrétně se tedy v případě této potřeby zabýváme otázkami typu:

- Jak materiálně zajistit rodinu v průběhu uvěznění?
- Jak nastavit péči o děti (kontakt, alimenty)?
- Jak udržet vztah s partnerkou?
- Jak se zařídit v práci / při podnikání (OSVČ)?
- Jak zabezpečit osobní majetek (auto, oblečení, ad.)?
- Jak vyřešit smlouvy (elektřina, mobil, předplatné, ad.)?

### 1.3.2. Aktuální stav

V současné době mají odsouzení možnost využít v období před nástupem do výkonu trestu individuální poradenství ze strany sociálních aktérů. Komplexní služby podpory jsou momentálně v určité formě dostupné, ale cílová skupina je nevyužívá, patrně z důvodu vzájemné neinformovanosti — poskytovatelé služeb neví o potřebách odsouzených, kteří naopak neví o možnosti služby využít pro pokrytí svých potřeb. Zároveň je ale patrné, že neinformovanost zřejmě zde není jedinou bariérou, proto je potřeba důvody, proč služby nejsou cílovou skupinou dosud využívány, více prozkoumat.

### 1.3.3.Návrh ideálního stavu

Stejně jako u většiny ostatních potřeb evidovaných v tomto dokumentu, i v tomto případě vidíme řešení především v odstranění informačních bariér a nastavení vzájemného povědomí mezi poskytovateli služeb a cílovou skupinou odsouzených, popřípadě jejich okolím a blízkými.

## 1.4. Potřeba pečující pomoci – být vyslechnut a sdílet svoje obavy

### 1.4.1. Specifika potřeby

Průběh trestního řízení, soudu i období rozsudku jsou psychicky a emocionálně náročná období. Poprvé odsouzení lidé často pociťují obavy, stud a úzkost požádat o pomoc (a to nejen vůči NNO, ale i vůči rodině). Nevědí, jak sdílet tuto situaci se svými blízkými, jak o ní mluvit, ani jestli a jak kontaktovat profesionální pomoc.

### 1.4.2. Aktuální stav

V současnosti mají za účelem psychologické podpory odsouzení možnost využít služeb linek důvěry, a to např. Linky důvěry (Modré linky), Linky důvěry Blansko aj. Tyto linky klientům poskytují psychickou podporu, mohou ale provádět i základní poradenství. Dle šetření projektu ovšem pracovníci linek aktuálně nemají informace o tom, jak odsouzeným ve specifické situaci před nástupem do VTOS pomoci, kam je odkazovat nebo jaké informace jim předat.

V osobním kontaktu psychickou podporu mohou poskytovat jak sociální neziskoví aktéři, tak i církevní organizace. V terénu ovšem chybí informace o tom, jak s cílovou skupinou pracovat a jak odsouzeným v intenzivním životním období pomoci. Velké množství emoční péče tím pádem spadá na blízké (především partnerky a rodiče) odsouzených, kteří v mnoha případech nevědomky odsouzeným poskytují improvizovanou laickou formu krizové intervence.

### 1.4.3. Návrh ideálního stavu

V momentální situaci je žádoucí, aby se dostalo aktérům, kteří v současnosti poskytují cílové skupině psychickou péči, základních metodik zaměřených na poskytování kvalitní psychologické péče odsouzeným a informací o tom, kam odsouzené nasměrovat pro komplexnější péči. Následně by bylo vhodné, aby odsouzení sami měli možnost navštívit poradnu nebo peer dobrovolníka s žitou zkušeností, kteří by odsouzeného byli schopni vyslechnout, poradit mu a následně předat relevantní a validní informace o průběhu nástupu a výkonu trestu odnětí svobody. V neposlední řadě by pak všichni aktéři schopní odsouzeným poskytnout určitou formu psychické podpory měli být evidováni ve zřízeném seznamu aktérů v rámci JMK, kteří tyto služby poskytují a jsou schopni práce s cílovou skupinou. Aktéři vedeni v seznamu mají relevantní informace, kapacity a možnost odsouzeným efektivně pomoci.

## 1.5. Potřeba zklidnit se zorientováním se v nové životní situaci

### 1.5.1. Specifika potřeby

Rozsudkem k VTOS dostává život odsouzeného časovou hranici, po jejímž překročení se radikálně změní. Odsouzení nevědí, co a kdy se bude dít, část z nich ji ignoruje a ztrácí tím své lepší možnosti. Nedělají, co by nyní mohli dělat (např. užívat si rodiny, připravit se), nebo dělají, co by naopak dělat neměli (např. zintenzivní své závislostní chování, jsou paralyzováni strachem, agresivní vůči partnerkám, v emocích způsobí další problém). Část odsouzených po vynesení rozsudku k VTOS vykazuje znaky psychické krize a pomoc jim poskytují často jen laici – jejich blízcí, hlavně partnerky.

### 1.5.2. Aktuální stav

Krizová péče je v současnosti nabízena některými aktéry neziskového sektoru, podle šetření projektu ale cílová skupina o možnosti využít jejich služby neví, což se ukazuje být hlavní bariérou ve využívání této péče. Jedná se především o linky důvěry (Modrá linka, Linka důvěry Blansko, aj.) nebo o setkání s psychology, kteří působí bezplatně např. v prostředí kontaktních a nízkoprahových center (např. Podané ruce nebo Diecézní charita Brno — Celsuz). Někteří lokální sociální pracovníci mají rovněž výcvik v krizové intervenci. Dalším specifikem současné situace je také fakt, že relevantním aktérům chybí praktické informace o tom, kam odsouzené dále směrovat nebo co jim ve specifické situaci období před nástupem do VTOS poradit.

### 1.5.3. Návrh ideálního stavu

Žádoucí v současnosti je, aby sociální pracovníci, se kterými odsouzení přichází do styku, byli ve větší míře vybaveni zkušenostmi z výcviku v krizové intervenci a byli schopni odsouzeným v krizi pomoci. Stejně tak je třeba, aby došlo k doplnění praktických informací všem relevantním aktérům, a to formou školení, letáků a jiných médií. Klíčové v tomto případě je mít nejen přehled o průběhu nástupu a samotného výkonu trestu, ale i znát ostatní aktéry a vědět, kdo bude s CS dále pracovat, aby bylo možné klienty dále připravit a odkázat.

Ideální by ovšem bylo, kdyby došlo ke zřízení jediného centrálního kontaktu, na který se může odsouzený obrátit a kde se mu dostane péče ze strany pracovníků proškolených ve specifických potřeb odsouzených (např. jedna krizová linka zaměřená na kontakt s odsouzenými).

## 1.6. Potřeba být kontaktován

### 1.6.1. Specifika potřeby

Odsouzení k VTOS, kteří už před odsouzením byli navázáni na nějakou (pomocnou/sociální) službu, tak se i s tímto problémem tam jdou zeptat. Bez předchozího kontaktu si po vynesení rozsudku pomocnou službu hledat nejdou, přestože se většinou cítí v nové situaci bezradní.

### 1.6.2. Aktuální stav

Aktéři, kteří by mohli sami provést prvotní záchyt v terénu, aktuálně pomoci cílové skupině mohou. Bariéra ovšem spočívá v tom, že tito aktéři o propadu cílové skupiny skrz síť sociálního systému v současnosti nevědí, a tudíž si neuvědomují potřebu cílové skupině pomoci. Odsouzení si o tuto pomoc většinou sami proaktivně neříkají, tudíž vzniká stav vzájemné neinformovanosti. Terénní programy neziskových aktérů, které se orientují na cílovou skupinu je v současnosti třeba poučit, aby své služby cílové skupině aktivně nabízeli. Služby základního poradenství nikdo v současnosti rizikové cílové skupině nenabízí, což prohlubuje neinformovanost a vyloučení cílové skupiny.

### 1.6.3. Návrh ideálního stavu

K systémovému naplnění této potřeby dojde, když širší síť relevantních aktérů cílové skupině začne pomoc aktivně nabízet, v důsledku čehož se cílové skupině dostane relevantních informací a vhodné pomoci v náročné životní situaci. Rovněž by bylo vhodné, aby došlo k

vytvoření pravidelně aktualizovaného zdroje informací relevantních nejen pro cílovou skupinu, ale i pro aktéry samotné. Součástí tohoto informačního zdroje by měl být i adresář relevantních aktérů.

## 1.7. Potřeba předat rodině jasné a pravdivé praktické informace

### 1.7.1. Specifika potřeby

Když se odsouzení rozhodnou o svém nástupu do vězení informovat rodinu, narážejí na problém nedostatku předatelných důvěryhodných informací. Nejen oni sami, ale i jejich rodiny pak čerpají protiřečící si informace z různých zdrojů a vytvářejí si představy, které je ještě více stresují a znejišťují jejich představy o budoucnosti.

### 1.7.2. Aktuální stav

V tuto chvíli ucelené informace cíleně poskytují služby zaměřené na práci s rodinou v těžkých situacích. Chybí ovšem ucelený komplex informací k potřebám lidí, kteří jdou do výkonu trestu poprvé. Neexistuje ani žádná metodika nebo soubor rad namířený na skupinu prvotrestaných. Co se týče online prostoru, je možné se obrátit např. na službu El Paso, která funguje i jako poradna, a to na webových stránkách Obase.cz.

### 1.7.3. Návrh ideálního stavu

V ideálním případě by funkci asistenci při sdělování informací rodině měl plnit lokální sociální pracovník a zdejší neziskový sektor. Žádoucí v této situaci je provádět cílené školení nabízené těmto aktérům a následně nabízet službu stávajícím klientům. Mezi tyto aktéry by mohly patřit služby prevence Jihomoravského kraje, a to zejména terénní programy, adiktologické služby, nízkoprahová zařízení (denní centra, noclehárny, azylové služby) občanské poradny a rodinná poradenství.

# 2. Potřeby v kontextu průběhu VTOS

## 2.1. Potřeba znát přesný průběh dne nástupu do vězení

### 2.1.1. Specifika potřeby

Oficiální dopisy i webové stránky jsou z hlediska popisu nástupního dne příliš stručné a pro část CS nepochopitelné kvůli formálnímu zpracování. Neformální webové stránky a neověřené zdroje informací si protiřečí. Odsouzení nevědí, jak první den proběhne, ani jak závažné důsledky nenastoupení v termínu dne nástupu pro ně může mít.

### 2.1.2. Aktuální stav

V současné době se tyto potřeby snaží pokrýt nezisková organizace Rubikon, a to např. svými veřejně přístupnými videi o průběhu nástupu do výkonu trestu, které vytvořila v rámci projektu ve spolupráci s Vězeňskou službou. Zároveň se zdá, že video se zatím nepodařilo představit širší veřejnosti, proto by bylo v budoucnosti určitě prospěšné, aby byly podobné počiny propagovány s větší intenzitou. Kromě mediálních výstupů Rubikonu lze v současnosti použít i texty zveřejněné na Obase.cz.

### 2.1.3. Návrh ideálního stavu

V předešlém odstavci je nastíněno, že ideální by v tomto případě bylo posílit propagaci a kvalitu již existujících zdrojů, zároveň by určitě nebylo od věci vytvářet další informační zdroje podávající relevantní a validní informace o nástupu i o výkonu trestu samotném. Kromě virtuálních internetových zdrojů by rozhodně stálo za to vytvořit také informační média přístupná pro odsouzené, kteří nemají k internetu přístup nebo z jiného důvodu internet nepreferují. Žádoucí je vznik např. tištěného média.

## 2.2. Potřeba dozvědět se detaily o procesu VTOS a zaměstnancích věznic

### 2.2.1. Specifika potřeby

Většina odsouzených nezná proces uvěznění, nevědí o rozdílech mezi nástupní a kmenovou věznicí, o transferech, či programu zacházení, podmínkách podmínečného propuštění. Nevědí, s kým se z personálu věznice kdy setkají a proč, s kým mohou řešit jakou situaci. Způsobuje to zbytečné vstupní obavy a konflikty, nevyužití prospěšných příležitostí.

### 2.2.2. Aktuální stav

V současnosti bohužel neexistuje jednotný zdroj informací o procesech a náležitostech života ve výkonu trestu, proto je více než těžké udělat si realistickou představu o tom, co odsouzené po nástupu čeká. Informace poskytuje v omezené míře pouze několik aktérů, mezi nimi např. web Obase.cz. Tento web je spravován a aktualizován lidmi se zkušenostmi s výkonem trestu, informace zde sdílené jsou ovšem pravdivé a úplné jen do jisté míry. Na webu Vězeňské služby, která by informačně mohla oficiálně zaštiťovat záležitosti okolo nástupu do výkonu trestu v současnosti nejsou zveřejněny skoro žádné informace relevantní pro cílovou skupinu ani její blízké.

### 2.2.3. Návrh ideálního stavu

V ideálním případě by mělo dojít ke vzniku nových informačních zdrojů a k souběžnému posílení zdrojů, které v současnosti existují a tyto potřeby pokrývají. Mezi existující nápomocné zdroje řadíme např. Unii lidí se žitou zkušeností. Ta si klade za cíl propojovat předešle trestané, kteří se se svými problémy vypořádali a nenastala u nich recidiva, s veřejností. Pomocí tohoto propojení dochází k předávání cenných (i když osobnostně zabarvených) informací o tom, co člověka ve výkonu trestu čeká.

Vhodné by pro tyto potřeby bylo zřídit i web, který by přístupnou formou mohl zprostředkovat cílové skupině reálie života ve vězení, a to sice z pohledu procesů, které ve výkonu trestu probíhají, i lidí, se kterými se odsouzený během výkonu setká nebo na které se může odkázat v případě potřeby (sociální pracovníci, pracovníci věznice, aj.). Tento web by měl vznikat za spolupráce Vězeňské služby ČR, aby byl obsah webu pravdivý a důvěryhodný.

## 2.3. Potřeba přehledných a komplexních informací o věcech a financích, které si vzít s sebou do vězení

### 2.3.1. Specifika potřeby

Různé informační zdroje uvádí různé doporučující seznamy, co si vzít nebo nevzít a jaké formě s sebou do věznice. často nejsou komplexní a nedoporučují množství. Stejně nejasná je situace v popisu a četnosti balíků, které rodina může uvězněnému poslat.

### 2.3.2. Aktuální stav

Aktuálně neexistuje žádný ucelený informační zdroj poskytující vodítka ohledně toho, jak se připravit na výkon trestu. Služba Volonté a web Obase.cz představují částečně zdařilé pokusy o překlenutí této informační mezery, obsah podáváný těmito poskytovateli je ale značně stručný a nabízí spíše nepodložené rady, které mohou jejich čtenáře v určitých situacích i poškodit.

### 2.3.3. Návrh ideálního stavu

V této situaci je určitě žádoucí, aby vznikl web poskytující komplexní a podložené informace použitelné v různých situacích, ve kterých se odsouzení před nástupem do výkonu trestu nachází. Stejně tak by nebylo od věci, kdyby vznikla i další média (např. videí, tiskovin, školení) poskytující informace o užitečných věcech, kterými se při nástupu do výkonu trestu vybavit. Nebylo by špatné, kdyby tyto informace byly k nalezení na stránkách důvěryhodného státního aktéra, jakým je např. Vězeňská služba. Rovněž by pro tyto potřeby bylo vhodné využít dopisu o datu nástupu, který je jedním z mála médií, se kterými přijdou do styku bez výjimky všichni odsouzení.

## 2.4. Potřeba mít přehled o rozdílech mezi jednotlivými věznicemi

### 2.4.1. Specifika potřeby

Vzhledem k tomu, že si odsouzení k VTOS mohou podat žádost o přesun do konkrétní věznice, je pro ně zásadní vědět, jaké jsou mezi nimi rozdíly.

### 2.4.2. Aktuální stav

V současnosti o různorodosti jednotlivých věznic pojednává pouze web Obase.cz. Tvůrci webu i jeho návštěvníci mají možnost různé věznice hodnotit podle vlastních zkušeností, čímž vytváří informační zdroj srozumitelný (i když ve své podstatě subjektivní) nastupujícím odsouzeným i jejich rodinám a okolí. Hlavní nevýhodou obsahu prezentovaném na tomto webu je ovšem jeho neověřitelnost, neucelenost a občasná nepřesnost. Kromě tohoto webu ale momentálně neexistuje zdroj, který by tyto informace podával. Stejně tak je otázkou, jaký typ informací veřejnosti o věznicích předávat, aby nedošlo ke zkreslení skutečnosti.

### 2.4.3. Návrh ideálního stavu

Vhodné by v současnosti bylo zpracovat profily jednotlivých věznic včetně jejich detailnějších rozdílů (např. zda možné v dané věznici pracovat, vydělávat, vzdělávat se) do uceleného obsahu a ten poté umístit na web. Tento web by mohl být výstupem projektu navazující na

tento. Žádoucí by při vytváření tohoto webu bylo spolupracovat na jeho obsahu se samotnou Vězeňskou službou, která by mohla sama spravovat rozhodnutí o tom, co by mělo tohoto webu být součástí a co ne především s ohledem na citlivost některých informací. Jako je tomu u pokrývání předešlé potřeby, i v tomto případě by bylo ideální vložit informaci o tomto webu do samotného nástupního dopisu.

## 2.5. Potřeba získat pravdivou představu o běžném životě v české věznici

### 2.5.1. Specifika potřeby

Informace o průběhu VTOS ode dne nástupu, přes samotný výkon trestu až po propuštění nejsou nikde v ucelené podobě zveřejněny. Pravdivé informace mohou přispět k lepší přípravě na nástup do VTOS a ke zmírnění strachu z nevědomosti a nejistoty.

### 2.5.2. Aktuální stav

Odsouzeným k VTOS často poskytují informace o životě ve věznici zejména již dříve věznění známí, filmy produkované zábavním průmyslem, protiřečící si webové stránky a lidé, kteří nejsou odborníky a v dobré víře předávají kusé informace. Chybí realistický zdroj, který by říkal pravdu, ale zbytečně neděsil.

### 2.5.3. Návrh ideálního stavu

Aktéři z NNO jsou informováni o průběhu VTOS a možnostech, které odsouzený má např. v oblasti trávení volného času, pracovního uplatnění, vzdělávání. Odborníci předávají odsouzeným informace o běžném průběhu dne ve VTOS alespoň v obecnější rovině (bez specifik jednotlivých věznic).

Základní informace o průběhu VTOS jsou zveřejněny na dosud neexistujícím webu, texty jsou srozumitelné pro odsouzené i pro odborníky.

# 3. Potřeby v kontextu státního systému

## 3.1. Potřeba obdržet dokumenty a porozumět rozsudku či souběhu trestů

### 3.1.1. Specifika potřeby

Část odsouzených k VTOS nemá funkční přebírání pošty, což komplikuje jejich reakci na oficiální dokumenty. Když rozsudek, nebo jiný oficiální dokument převezmou, často nejsou schopni porozumět praktickému obsahu kvůli jeho formálnímu zpracování. V případě souběhu více trestů (alternativních) neodlišují jejich dopady jednotlivě.

#### 3.1.2.Aktuální stav

V současnosti mají podle registru sociálních služeb níže uvedení aktéři možnost cílové skupině s řešením záležitostí okolo pošty a doručování dokumentů pomoci. Daní aktéři mají v současnosti možnost s těmito záležitostmi nejen poradit, ale i pomoci projít procesem zřizování doručovací adresy.

Jako úskalí se jeví asistence při pochopení odborného, právního obsahu zaslaného dopisu. Ne všichni pracovníci sociálního sektoru mají odborné kompetence tuto asistenci nabízet. Je to převážně záležitost odborných poraden, které se na trestní právo specializují a umí pracovat s jeho kontextem.

#### 3.1.3.Návrh ideálního stavu

V ideálním případě by mělo dojít k proškolení všech pracovníků služeb, se kterými se cílová skupina dostává v tomto období do styku. Toto proškolení by bylo zaměřeno na schopnost asistovat odsouzeným při procesu zřizování funkční obecní doručovací adresy (P.O. BOXu), případně předání relevantních informací o tomto procesu odsouzeným, aby jím mohli projít sami. Důležitá je i propagační stránka této možnosti, aby se dostala do povědomí cílové skupiny a aktérů, kteří s ní pracují.

### 3.2. Potřeba férového přístupu systému vůči jednotlivci

#### 3.2.1. Specifika potřeby

Současný systém, kterým (prvně) odsouzený k VTOS prochází, není dostatečně vyvinutý z hlediska lidského a respektujícího přístupu. Odsouzeného v průběhu systematicky nepodporuje, ani jej po vynesení rozsudku nevyhledá s nabídkou pomoci. Lze se setkat i s cíleným zastrašováním, nepředáváním ucelených informací a apriori nepřátelským přístupem aktérů systému vůči jednotlivcům. Důsledkem je nedůvěra CS vůči všem aktérům ze skupiny “státní správa” (tj. policie, soudy, PMS, VS, kurátoři, sociální pracovníci, ad.), která následně omezuje efektivní poskytování pomoci (např. zákonem nařízené poskytování určitých služeb pro CS).

#### 3.2.2. Aktuální stav

Z provedeného výzkumu nelze vyvozovat závěry k aktuálnímu stavu.

#### 3.2.3. Návrh ideálního stavu

Z provedeného výzkumu nelze vyvozovat návrhy ideálního stavu.

### 3.3. Potřeba důvěřovat systému – během celého procesu trestního řízení

#### 3.3.1. Specifika potřeby

I během obvinění a během soudu, potřebují lidé vědět, co kdy dělat a nedělat, jak se chovat během rozsudku (např. neodmítnout advokáta ex-offo, vědět o možnosti podat odvolání, vědět

kdy lze nesouhlasit, vědět komu věřit, od koho kdy požadovat jaké informace…apod.), aby si neuškodili. (Detailní zmapování této potřeby je mimo záběr tohoto projektu, ale bylo by vhodné ji rozvinout navazujícím výzkumem, protože zásadně ovlivňuje rozsudky a tím životy cílové skupiny).

#### 3.3.2. Aktuální stav

V současnosti v síti sociálních služeb existují aktéři, kteří mohou cílové skupině pomoci. Dle šetření projektu ovšem tito odborníci nemají dostatek informací a zkušeností poskytovat potřebné informace.

#### 3.3.3. Návrh ideálního stavu

V ideálním případě by nastalo celkové proškolení relevantních aktérů, kteří by následně měli dostatek informací a volné kapacity odsouzeným klientům poskytnout péči. Profily aktérů by byly zveřejněny v rámci registru pomáhajících služeb cílové skupiny.

### 3.4. Potřeba důvěryhodného advokáta

#### 3.4.1. Specifika potřeby

Na obhajobu klientů ex-offo advokátní kanceláře někdy nasazují méně zkušené advokáty vytížené více klienty. V některých případech, byť v dobré víře, předávají odsouzenému informace o tématu uvěznění, které ale nejsou přesné.

#### 3.4.2. Aktuální stav

Advokáti jsou v současnosti jedni z mála aktérů, se kterými většina odsouzených v některé části procesu nástupu (tedy při soudním řízení) přijde do styku. Řada odsouzených svým advokátům důvěřuje a vnímá je jako jakési průvodce nastalou situací. Advokáti ovšem, přestože jsou v dané situaci většinou zkušenější než jejich odsouzení klienti, často nemají relevantní ani pravdivé informace o tom, jak se připravit nebo jak bude jejich situace dále probíhat.

#### 3.4.3. Návrh ideálního stavu

Ideálním dopadem proměny v systému by byla větší informovanost advokátů a jejich větší agitace za účelem proaktivního předávání těchto informací neinformovaným odsouzeným. Vhodné by bylo, aby advokáti všech funkcí věděli, kam odsouzeného nasměrovat, popřípadě jak ho připravit na průchod vězeňským systémem.